

נבחר העם בתל אביב ד"ר מרדכי נאור

יותר משנה ושבעה חודשים, מאמצע מאי 1948 עד סוף דצמבר 1949, פעלה המערכת השלטונית הישראלית מתל-אביב, עד שעברה לירושלים. זאת, לפי החלטתו של ראש הממשלה הראשון דוד בן-גוריון לא לקבל את האו"ם כי ירושלים היא עיר בינלאומית. בן-גוריון הודיע ב-13 בדצמבר 1949 כי החלטת האו"ם בעניין ירושלים אינה ניתנת לביצוע, ותוך זמן קצר יועברו הכנסת ומשרדי הממשלה מתל-אביב לירושלים – שהייתה ותהיה בירת ישראל.

עד אז, מיום הקמת המדינה, שכנו בתל-אביב ופעלו ממנה מועצת המדינה הזמנית, הכנסת הראשונה וכן הממשלה ומשרדה (רובם בקריה – שרונה לשעבר). ירושלים זכתה ל"גינוני מלכות" רק פעמיים: ב-13 בספטמבר 1948 נפתח בה – ופעל גם בהמשך - בית המשפט העליון, ובאמצע פברואר 1949 התכנסה בעיר האספה המכוננת שנבחרה בבחירות כלליות שלושה שבועות לפני כן, קיבלה את "חוק המעבר" הקובע שהיא תיקרא הכנסת הראשונה, ובחרה בד"ר חיים וייצמן לנשיא המדינה. מיד לאחר מכן ירדה הכנסת לתל-אביב ואילו משכן הנשיא נקבע בביתו שברחובות.

ההתחלה – בבית הקרן הקיימת

כדי לחזור אל השורשים יש לחזור לאפריל 1948, כחודש לפני קום המדינה. ירושלים הייתה באותם ימים עיר במלחמה, נצורה, ובעלת אופק בינלאומי מעורפל. לא ניתן היה להכריז בה על העצמאות ותל-אביב תפסה את מקומה. בה נערכו ההכנות לקראת קבלת העצמאות ביום גמר שלטון המנדט הבריטי.

לפי החלטת הוועד הפועל הציוני שהתכנס בתל-אביב בימים 6-12 באפריל 1948, עמדו לקום שני מוסדות שלטוניים: מועצת העם בת 37 חברים (בכינויים – הל"ז), ומנהלת העם בת 13 חברים (הי"ג) – מתוך המועצה. שני המוסדות האלה מצאו אכסניה לדיוניהם בבית הקרן הקיימת ברחוב צבי הרמן שפירא, ששימש את פעילות הקרן הלאומית בתל-אביב וסביבתה.

מנהלת העם, שעם קום המדינה הפכה לממשלה הזמנית, התכנסה בבית הקרן הקיימת כמעט מדי יום, לעיתים לדיונים ממושכים של 10 שעות ויותר. בבית זה נתקבלו החלטות גורליות, כגון האם להיענות ללחץ האמריקאי ולדחות את הקמת המדינה (ההחלטה – לא); האם לכלול במגילת העצמאות את גבולות המדינה (שוב – לא); נדונו הנוסחים השונים של מגילת העצמאות והוחלט שהמדינה תיקרא ישראל, ולא ארץ-ישראל או יהודה.

מועצת העם התכנסה בבית הקרן הקיימת, עד קום המדינה, רק פעמים ספורות, וישיבתה החגיגית, זו שבה הוכרז על הקמת המדינה, נערכה כידוע במוזיאון תל-אביב. תחילה תוכנן שגם הטקס החגיגי ייערך בבית הקרן הקיימת, אלא שהתברר כי האולם במקום קטן מלהכיל את כל הקרואים ונערך חיפוש מהיר למציאת אולם מתאים יותר. על הפרק עמדו אולם "הבימה", בית הוועד הפועל של ההסתדרות ברחוב אלנבי ובית הכנסת הגדול, אף הוא באותו רחוב. לבסוף נבחר אולם מוזיאון תל-אביב.

לאחר קום המדינה התכנסה מועצת המדינה הזמנית (שמה החדש של מועצת העם) עוד מספר פעמים בבית הקרן הקיימת – וחדלה. גם הממשלה הזמנית (שמה החדש של מנהלת העם) מצאה לה משכן חדש – בלשכת ראש הממשלה בן-גוריון בקריה, ולעיתים אף בלשכתו של שר הביטחון (בן-גוריון) ב"גבעה" ברמת-גן, מקום

מושביו של המטכ"ל. במקום זה אף חוו חברי הממשלה הפצצה מצרית, שכמעט פגעה בהם (ב-3 ביוני 1948).

הטקס החגיגי במוזיאון תל-אביב והחודשים שלא מכן

המקום הבא בו "בילר" נבחר העם שעות רבות היה אולמו של מוזיאון תל-אביב, בקומה הראשונה (מתוך שלוש) של "בית דיזנגוף" בשדרות רוטשילד 16. תחילה הם השתתפו בטקס ההיסטורי ביום שישי, ה' באייר תש"ח (14 במאי 1948), שבמהלכו קרא דוד בן-גוריון את נוסח הכרזת העצמאות, ולאחר מכן חתם כל אחד מהם על מגילת העצמאות. בימים הבאים הם חזרו למספר ישיבות לבית הקרן הקיימת, אך מתחילת יוני 1948 ועד סיום פעילותה של מועצת המדינה הזמנית בפברואר 1949, נערכו ישיבותיה באולם שבבית דיזנגוף.

במקום זה גם התקיימה ב-30 בספטמבר 1948 קבלת פנים נרגשת לד"ר חיים וייצמן שהגיע לישראל משווייץ, בטיסה הראשונה של חברת "אל על", ונבחר בו-ביום לנשיא המועצה.

יו"ר מועצת המדינה הזמנית היה יוסף שפרינצק, מראשי מפא"י. מועצת המדינה הזמנית הייתה גוף מעין-פרלמנטרי. היא דנה בנושאים המרכזיים, אך לא היה בכוחה להביע אי-אמון בממשלה הזמנית. היא גם לא חוקקה חוקים אלא תיקנה תקנות, שהיו בתוקפן עד התכנסות האספה המכוננת. בין השאר אישרה המועצה את סמל המדינה, בהתאם להצעות שהובאו אליה על-ידי ועדת הסמל והדגל שפעלה מטעמה.

בסך הכל קיימה מועצת המדינה הזמנית 40 ישיבות, כולן בתל-אביב.

הכנסת הראשונה בבניין קולנוע "קסם"

כאמור, את דרכה התחילה הכנסת בירושלים, אולם זה היה לזמן קצר ביותר. מיד לאחר קבלת "חוק המעבר" ובחירת הנשיא יצאה הכנסת הראשונה לחופשה בת כשלושה שבועות, ובזמן הזה קוימו המגעים הקואליציוניים להקמת ממשלת הקבע הראשונה.

עוד לפני כן נעשו מאמצים לאתר אולם מתאים בתל-אביב, שיכלול בתוכו, או בסביבתו הקרובה, אולם ישיבות וכן מספר מספיק של חדרים לשם הפעלתו התקינה של מנגנון הכנסת. לשם כך הופקע בניין בית הקולנוע "קסם", על שפת ימה של תל-אביב וכן נשכר המבנה הסמוך של מלון "סאן רמו".

עניין ההפקעה לא עבר בשלום ועובדי בית הקולנוע ובני משפחותיהם הפגינו בקריה נגד המעשה ותבעו פיצויים. בפברואר 1949 הואצו ההכנות לפתיחת משכן הכנסת בבניין הקולנוע. נערכו בו שיפוצים פנימיים והבמה המוגבהת הפכה למקום מושבו של יו"ר הכנסת, שני סגניו ועוזריהם. כסאות הקולנוע סולקו והחליפו אותם מושבי 120 חברי הכנסת שהיו בצורת חצי-גורן. לפנייהם נקבעו מושביהם של חברי הממשלה, 12 במספר, ונמסר כי ניתן יהיה להרחיב את מרחב הישיבה של הממשלה עד ל-15 מקומות... יציע מיוחד ובו 300 מקומות הועמד לרשות קהל המבקרים. השורות הראשונות הוקצו לאורחים נכבדים ודיפלומטים, שורה אחת לעיתונאים והשאר – לאורחים מן המניין. במרכז היציע הוצב תא המיועד לנשיא המדינה.

בקומת הקרקע נפתחו שתי מסעדות, שאחת מהן יועדה רק לחברי הכנסת וכן נקבע בה חדר העיתונות. הקומה השנייה יועדה לעובדי הכנסת ואילו בקומה השלישית נקבעו חדר הישיבות של הממשלה ולשכותיהם של השרים.

הכנסת פעלה על שפת ימה של תל-אביב יותר מתשעה חודשים – מ-8 במרס עד 26 בדצמבר 1949. בישיבת הפתיחה הביע היו"ר, יוסף שפרינצק, את תקוות חבריה והעם כולו, שלא ירחק היום והכנסת תוכל לחזור לירושלים, לצמיתות. תקווה זו התמלאה עוד לפני סיומה של שנת 1949. לימים הוסב המקום למשכן האופרה.

אחר-כך נהרס הבניין ותחתיו הוקם "מגדל האופרה" במתכונת מפוארת בהרבה. לזכר אותם ימים נקראת הכיכר הסמוכה "כיכר הכנסת". בניין מגורים גדול שנבנה מדרומה נקרא בניין האופרה.

הכנסת חוזרת לירושלים

בשבועות הראשונים של שנת 1950 חזרה הכנסת לבנייני המוסדות הלאומיים ברחביה. לאחר חיפושים והתבלטויות נמצא במרכז ירושלים בניין שהתאים למטרותיה, הוא "בניין פרומין", והכנסת עברה אליו ב-16 במרס 1950. שש עשרה שנים וחצי פעלה הכנסת בבניין זה. ב-1958 הונחה אבן הפינה למשכן הקבע של הכנסת בגבעת רם וטקס חנוכת המשכן נערך באוגוסט 1966. עם הכנסת עברו לירושלים גם רוב משרדי הממשלה, ששכנו באופן זמני בקריה בתל-אביב, למעט משרד הביטחון והמטכ"ל, שנותרו עד היום בתל-אביב, ומשרד החקלאות השוכן בבית דגן.

המאמר באדיבות דר' מרדכי נאור
המאמר פורסם ב"אריאל", מס' 189-190, ירושלים, 2012, עמ' 47-54